

A HELYZET FOKOZÓDIK – LAKATOSÉK A SZOCIALIZMUS IDŐSZAKÁBAN

Az USA emberjogi bizottsága pár éve megállapította, hogy a magyar törvények jók. Az antiszemitizmus mértéke javuló tendenciát mutat. Viszont a cigányok lakossági megítélése súlyosbodott. Az életkörülmények látványos romlásával ismét kiemelt szerephez jutott a több évszázados bevált bűnbak, a cigány. Differenciálódásuk már évszázadokkal ezelőtt elkezdődött. A számtalan törzs, nyelvjárás, eltérő foglalkozás jellemzi őket. Illúzió lenne azt hinni, hogy e differenciált és megosztott cigányság belátható időn belül képes lenne lemaradását behozni. Attól tartok, a segélyek, alamizsnák csak cseppek a tengerben. A többségük, az elesettek joggal várják a támogatást. A gazdasági bajok még inkább elmélyítették ezt a helyzetet. A történeti visszapillantásunk mottója talán az lehetne, hogy nincs új a nap alatt. A cigányok a legnagyobb veszélyben, a nyilas-hatalom hónapjaiban voltak. Ekkor 1944 decemberében hatvannyolc győri cigányt írtak össze. Vajna Gábor belügyminiszter elrendelte, hogy átmeneti internálótáborba kell összegyűjteni őket. Egymástól elkülönítve férfiakat, nőket és gyerekeket. Győr polgármestere megakadályozta a cigányok munkatáborba való telepítését. Így a cigánykérdés „végső megoldása” városunkban elmaradt.¹

A második világháború utáni években Győr-Moson vármegye vajdája próbálta népét munkára szoktatni és céljai eléréséhez a hatóságok segítségét kérte. Levélben fordult 1947 májusában Udvaros Istvánhoz, Győr polgármesteréhez:

„Mélyen tisztelt Polgármester Úr!

Az utóbbi időben sűrűn merültek fel panaszok egyes cigányok ellen, kik a mai idők parancsoló szavát meg nem értve munkakerüléssel töltik idejüket akkor, amikor minden egészséges embernek az ország újjáépítésén kell fáradoznia. Alábbiakban a Polgármester Úr tudomására hozom azoknak névsorát, akiknek állandó és rendszeres munkával való foglalkoztatását javasolom és kérem.²

Nekem, mint a cigányság vajdájának, elsősorban kötelességem, hogy örködjem, hogy a munkáséletet folytató cigányokat ne tévesszék össze a munkakerülőkkel. Szándékaim keresztülviteléhez azonban a hatóság támogatását kell kérnem, mert e nélkül nehéz feladatommak, a cigányság letelepítéséhez, a munkához szoktatásához, nem tudok megfelelni. Amennyiben nevezetteknek Polgármester Úr rendszeres és állandó jellegű munkát biztosítani tud, úgy számukra megszűnik az ok a munkakerülésre. Szándékom nevezetteket munkahelyükön sűrűn ellenőrizni. Arra az esetre pedig, ha ennek ellenére az alkalmazott intézkedések nem hoznák meg a kívánt eredményt ezúton is kérem, hogy jelentésem alapján, a dologkerülővel szemben a legszigorúbb közigazgatási eljárást elrendelni és őket munkatáborba szállítani szíveskedjék.

¹ Győr Megyei Jogú Város Levéltára (= GyMJVL) Polgármesteri hivatal iratai. XII. 1944/671.

² Itt tizennégy cigány neve olvasható, amit a személyi jogok védelme miatt nem írunk ki, valamennyien győri, Szent Erzsébet-telepi, cigánysori lakosok.

Jelen kérvényemet tájékoztatás végett egyidejűleg a Magyar Államrendőrség győri kapitányságánál is benyújtottam.

Kérelmem elintézését kérve maradtam teljes tisztelettel

*Lakatos Lajos vajda*³

Hogy miképpen teljesítették a vajda kérelmét, az az aktából nem derül ki. Azt azonban bizonyosan állíthatjuk, hogy munkatábor 1947-ben nem állítottak fel. Számos még a korábbi időszakban keletkezett a cigányokat sújtó rendelkezés érvényben volt. Így a lótartás tiltása is. Ennek következtében néhány cigánycsalád arra kényszerül, hogy egy másnévre (nem cigány) kiállított engedéllyel fuvarozzon. A Vörös Segély számára való gyűjtésnél a MKP (Magyar Kommunista Párt) adott mentességet a lótartás tilalma alól, ám a tiltások törléséről csak jóval később gondoskodtak.

* * *

Tíz év elteltével a helyzet fokozódott és megállapíthatjuk, hogy azóta is fokozódik. De tévednek, akik úgy hiszik, hogy a pártállam éveiben megbecsültebb szerepe volt a cigányoknak, mint most. Kezelgették a problémát, de eszük ágában sem volt azt megoldani. A rendőri brutalitás az államszocializmusban is jellemezte a hatalomnak a romákkal szembeni fellépését, amelynek deklarált célja sokszor éppen a bérmunkás létbe való kényszerítés, illetőleg a vándorló csoportok esetében a letelepítés volt. Amikor az MDP (Magyar Dolgozók Pártja) Adminisztratív Osztálya 1956-ban a „magyarországi cigánykérdés rendezésére” javaslatot terjesztett a Politikai Bizottság elé, a közigazgatási feladatok megoldásában jelentős szerepet szánt a rendészeti szerveknek, mint „a cigány probléma alapos ismerői”-nek. A tervezet úgy fogalmazott, hogy a rendőrségnek segítséget kellett nyújtania a „helyi szerveknek a cigánykérdés rendezése során felmerülő sorirányú feladatok megoldásához.”⁴

Az itt közölt gondolatokból hiányzik a tolerancia, és empátiát is hiába keresnénk benne. Mégis hasznos felidézni a jegyzőkönyvben megörökített gondolatokat, hiszen rávilágít arra, hogy a központi akarat hogyan érvényesült helyi szinten

„JEGYZŐKÖNYV

Készült Győr város Tanácsa Végrehajtó Bizottságának 1957. évi július hó 19-én tartott ülésén.

3. napirendi pont

A cigányok kérdésével a rendőrségen kívül nemigen foglalkozik senki. A lopások legnagyobb részét a cigányok követik el, nem dolgoznak és betegségek terjesztői. A múlt év tavaszán Győrött volt összesen 84 cigány. Ebből bűncselekmény elkövetése miatt 24 be volt csukva és csak 8 fő dolgozott rendszeresen. A rendőrség próbálta őket munkába

³ BANA JÓZSEF: A Lakatos kóborcigány-karaván győri letelepítésének krónikája. *Győri Tanulmányok*, 8. Szerk.: HONVÁRI JÁNOS. Győr, 1987. 139–151.

⁴ MAJTÉNYI GYÖRGY: Állami segítség vagy erőszakos asszimiláció? Az 1945 utáni roma történelem forrásairól és értelmezéséről. *Cigánysors I. A cigányság történeti múltja és jelene*. Szerk.: MÁRFI ATTILA. Társ.szerk.: KOSZTICS JÓZSEF. Pécs, 2006. Pécs.

helyezni, azonban munkahelyeiket mindig otthagyták. Az ellenforradalom után a cigányok nagy része disszidálni próbált, de a határon visszavarták őket. Közülük 14 főt tett a rendőrség börtönbe. A különböző nyomások következtében a győri telepről sokan elmentek Csornára, Kapuvárra.

A Győrött élő cigányoknak összesen 8 lovak van. A bíróság lóügyben több ízben folytatott velük szemben eljárást. Helyteleníti a Kohári ügyvédek magatartását, akik azért, hogy pénzt kapjanak, tanácsaikkal további bűncselekményekre buzdítják őket.

Elsősorban a lótartást kellene megtiltani a cigányoknak. Adótartozás fejében el kellene venni lovaikat és akkor mindjárt kevesebb lenne a mezei lopás. A második feladat, munkába állításuk. Üzemekben segéd munkásként lehetne őket elhelyezni. Egyet-egyét egy üzembe és így munkára szoktatni. Tetvesek is a cigányok. Szükséges volna, hogy a tisztiorvos megbízottja rendőrök kíséretében megjelenjen és beporozná őket. A telepük körül is rendet kell csinálni.

Károlyi István vb-elnök felkéri a Végrehajtó Bizottság tagjait, hogy ha kérdésük van a beszámolóhoz, tegyék fel.

György Ernő vb-titkár megkérdezi, hogy az Alkotmány szellemében el lehet-e venni a cigányoktól a lovat.

Boros Gyula György elvtárs kérdésével kapcsolatban megállapítja, hogy kinek a nevében van a ló, és kinek van adó tartozása. A helyzet az, hogy legtöbb esetben a cigányok nem íratják át a lovat, hanem másnak a nevében adják-veszik. Ha az illetőnek adó tartozása van, minden további nélkül el lehet venni a lovat.

Leisztinger József felszólalásában elmondja, hogy cigánykérdést évszázadok óta nem sikerült megoldania, de azért újból meg kell kísérelni. Hogyan tart az olyan ember lovat, akinek földje nincs, takarmányt nem vesz, s a ló mégis él. Ha valaki nem használja lovát mezőgazdasági munkákra vagy fuvarozásra, annak minek az. A cigányok munkahelyéül javasolja a Fekália-telepet, vagy közveszélyes munkakerülés címén be lehetne őket záratni. A társadalomra csak károsak, nem érdemlik meg, hogy éljenek. Aki kíváncsi rá, hogy mennyi pénzüik van, az menjen el az újvárosi kocsmába. Radikális intézkedéseket javasol velük szemben.⁵

Különösen érdekesek György Ernő vb-titkárnak az „Alkotmány szellemében” megfogalmazott gondolatai. A többi elvtársnak a kor szellemében tükröző, radikális gondolatait nem kívánom elemezni, azonban azt meg kell jegyeznünk ez az az időszak, amely egybeesik az 1956. évi forradalom megtorlásával. Az itt nevesített elvtársak egy része ebből ki is vette a részét. Napjainkban ezek a „rég” gondolatok reneszánszukat élik. Hiába telt hát el több mint ötven év? Nagyapáink és nagyanyáink szívós és beteg előítéletei mindent túléltek. Mi megörököltük, de talán nem kéne továbbadni, egyszer már meg kéne szakítani a láncolatot. Mert ha nem tanulunk a múltból, arra ítéltünk, hogy azt újból átéljük.

⁵ GyMJVL Győr város Tanácsa Végrehajtó Bizottságának jegyzőkönyve, 1957. évi július hó 19.